

บทที่ 4 สภาพพื้นที่ศึกษา

การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในการจัดการพื้นที่ป่า : กรณีศึกษา
ป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งกะอาม อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา
สภาพพื้นที่ ชุมชน และประชากรของป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งกะอาม และชุมชนที่อยู่ติดกับ
แนวเขตป่า ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งกะอาม อำเภอสมเด็จ

1.1 ความเป็นมาของป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งกะอาม

ป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งกะอาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน ใน
ท้องที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเป็นมาดังนี้

ปี พ.ศ. 2509 กระทรวงเกษตร (ในขณะนั้น) ได้ประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่
148 กำหนดให้ป่าแก่งกะอาม ในท้องที่ตำบลทุ่งครอง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็น
ป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เนื้อที่ประมาณ 88,562 ไร่
(เอกสารลำดับชุดข้อมูลป่าแก่งกะอาม. 2545 : 1) เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ชาด
ไม้แดง ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้พุง ไม้ชิงชัน ไม้ตะแบก ไม้พยอม ไม้ประดู่ และไม้ชนิด
อื่น ซึ่งมีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย สมควรกำหนดให้เป็น
ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ (ราชกิจจานุ-
เบกษา เล่มที่ 83 ตอนที่ 104 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2509)

ปี พ.ศ. 2515 ได้มีการประกาศกำหนดพื้นที่ป่าแก่งกะอามเป็นเขตอุทยานแห่ง
ชาติภูพาน ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 244 ประกาศ ณ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2515 เพื่อ
สงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและความรื่นรมย์ของประชาชน กับเพื่อคุ้มครองรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 170 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน
2515) ต่อมาพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2518 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2518 ให้ยกเลิกประกาศคณะ
ปฏิวัติ ฉบับที่ 244 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2515 กำหนดให้บริเวณที่ดินป่าภูพานในท้องที่ตำบล
นาโน ตำบลไร่ ตำบลนาห้วยบ่อ อำเภอพรรณานิคม ตำบลพังขว้าง ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง

สกลนคร และตำบลนาม่วง ตำบลโคกภู อำเภอภูคา จังหวัดสกลนคร และตำบลแขง -
บาดาล อำเภอสมเด็จ ตำบลคำบง อำเภอภูผารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ให้เป็นอุทยานแห่ง
ชาติภูพาน พ.ศ.2518 (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 92 ตอนที่ 106 ลงวันที่ 6 มิถุนายน
2518)

ปี พ.ศ. 2522 เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูพาน ได้ดำเนินการรังวัดปักหลักเขต
แนวเขตอุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้พื้นที่ที่มีความชัดเจนขึ้น และได้ประกาศให้ชาวบ้านที่ทำกิน
(ไร่มันสำปะหลัง) อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติออกจากพื้นที่ดินดังกล่าว (เอกสารลำดับชุดข้อมูล
ป่าแก้งกะอาม. 2543 : 3)

ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2525 ประกาศเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมรายชื่อ
ตำบลในเขตอุทยานแห่งชาติภูพานอีกครั้งหนึ่ง ในท้องที่ตำบลนาใน ตำบลบ่อไร่ ตำบลนา -
หัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม ตำบลพังขว้าง ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนคร ตำบลนาม่วง
ตำบลโคกภู ตำบลสร้างค้อ อำเภอภูคา จังหวัดสกลนคร และตำบลแขงบาดาล ตำบล
มหาไชย ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ ตำบลคำบง กิ่งอำเภอห้วยผึ้ง อำเภอภูผารายณ์
จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งครอบคลุมเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอามและป่าดงห้วยผาบางส่วน
ในท้องที่อำเภอแขงบาดาล อำเภอมหาไชย ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ และตำบลคำบง
อำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์ (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 99 ตอนที่ 161 ลงวันที่
29 ตุลาคม 2525)

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพโดยทั่วไปเป็นที่สูงเนินเขาและภูเขาสลับกับเนินสูงต่ำที่มีลักษณะเป็นลูก
คลื่นลาดเอียงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ชนิดดินเป็นดินดานปนดินเหนียว มีหินกรวดทราย
ปะปนอยู่ทั่วไป และบางส่วนเป็นดินร่วนปนทราย ชนิดหินส่วนมากเป็นหินทราย พื้นที่สูง
จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 190 – 600 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในชั้นลุ่มน้ำชั้นที่
1A, 2A, 3A และ 4A ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2531 มีปริมาณน้ำฝน
เฉลี่ยประมาณ 1,000 – 1,200 มิลลิเมตรต่อปี (สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์. 2545 : 15)

1.3 สภาพและชนิดป่า

พื้นที่อุทยานแห่งชาติภูพานเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัด
กาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร เป็นพื้นที่ที่มีสภาพป่าสมบูรณ์มาก ประกอบด้วยป่าชนิด
ต่าง ๆ ดังนี้

ป่าเต็งรัง เป็นชนิดป่าที่พบมากที่สุด จะขึ้นกระจุกกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่สภาพดินเป็นดินดานปนหินกรวดทราย และมีหินโผล่กระจุกกระจายเต็มพื้นที่ เป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะกับการเกษตร พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง โมกมัน แดง ประดู่ ฯลฯ

ป่าเบญจพรรณ จะพบอยู่ในบริเวณที่ราบเนินเขา หุบเขา ร่องห้วย มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย มีลำห้วยไหลผ่าน มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ มีลูกไม้ขึ้นอยู่หนาแน่น ซึ่งเป็นการแพร่พันธุ์โดยวิธีธรรมชาติ ลูกไม้ที่ขึ้นอยู่โดยทั่วไปมีสภาพดี ไม้ที่พบได้แก่ ประดู่ มะค่า เต้ มะค่าโมง เต็ง รัง เหียง พลวง ตะแบก แดง นนทรี ดีว สมอไทย สมอพิเภก ส้มกบ ตีนเป็ด ตีนนก ฯลฯ

ป่าดิบชื้น จะพบในบริเวณป่าลึก บริเวณภูเขาสูง มีสภาพป่าที่สมบูรณ์มาก เป็นต้นกำเนิดของต้นน้ำลำธาร ลำห้วยที่สำคัญ พันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ประดู่ มะค่าโมง มะค่า เต้ ตะเคียนหิน ตะเคียนทอง ชิงชัน กระบาก ตะแบก ยางนา ฯลฯ

ผืนป่าในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน เป็นผืนป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน มีพื้นที่ขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร พื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร และอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 57,500 ไร่ เป็นผืนป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ มีความสมดุลทางธรรมชาติ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากมายหลายชนิด และเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงสรรพสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในเขตป่า และอยู่บริเวณรอบ ๆ ป่า และพื้นที่ใกล้เคียงได้รับประโยชน์สูงสุดทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างยั่งยืนมาเป็นเวลายาวนาน นอกจากนี้ยังเป็นต้นกำเนิดของกลุ่มน้ำที่สำคัญในท้องที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ กลุ่มน้ำลำพะยัง ซึ่งไหลผ่านจังหวัดกาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร ลงสู่แม่น้ำชี กลุ่มน้ำลำพันชาด ซึ่งไหลผ่านจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดกาฬสินธุ์ ไหลลงสู่เขื่อนลำปาว จะเห็นได้ว่า ผืนป่าในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน เป็นผืนป่าที่มีคุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อมวลมนุษยและสิ่งมีชีวิต ทั้งในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง จึงเป็นผืนป่าที่จำเป็น จะต้องอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบไป (สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์, 2545 : 4)

1.4 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้

กรมป่าไม้ (2535 : 21-23) ได้จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งกะฮาม จังหวัดกาฬสินธุ์ ออกเป็น 2 เขต คือ เขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (พื้นที่ C) เนื้อที่ 81,485 ไร่ และเขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (พื้นที่ E)

เนื้อที่ 7,077 ไร่

1.5 การจัดการป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอาม โดยราษฎร

ป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอามในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน เป็นป่าธรรมชาติขนาดใหญ่ผืนเดียวของอำเภอสมเด็จที่ยังเหลืออยู่ มีเนื้อที่หลายหมื่นไร่ เมื่อครั้งในอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแมกไม้ สัตว์ป่านานาชนิด น้ำตก น้ำซับ แต่ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ ลดน้อยลง เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลาย สัตว์ป่าถูกล่าจนเกือบสูญพันธุ์ ราษฎรอำเภอสมเด็จจึงร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ภูพาน มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูภูพานขึ้นประกอบด้วยชาวบ้าน 9 หมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่บริเวณรอบๆอุทยานแห่งชาติภูพาน คือ บ้านแก้งกะอาม บ้านขมิ้น บ้านกอก บ้านมหาไชย บ้านโคกกว้าง บ้านดินจี่ บ้านดงบัง บ้านเหล่าภูพาน บ้านคำหม่วย โดยมีนายสาคร จันทร์สะอาด กำนันตำบลมหาไชย เป็นประธานเครือข่ายขององค์กรชาวบ้าน ด้วยจิตสำนึกที่จะริเริ่มในการตั้งระเบียบกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่บนภูพาน โดยมีความหวังที่จะฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของภูพาน ให้ได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นความภูมิใจของชาวสมเด็จตราบลูกหลานสืบไป ซึ่งโครงการ เป้าหมาย และอุดมการณ์ต่างๆ ของกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูภูพาน มีดังต่อไปนี้ (นายสาคร จันทร์สะอาด. 2545 : สัมภาษณ์)

1. กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ - ฟื้นฟู พืช สัตว์ สภาพสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ของภูพาน
2. รณรงค์ - ปลุกจิตสำนึกของประชาชน ให้รัก ห่วงแหนต้นไม้ ป่าไม้ สัตว์ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพสิ่งแวดล้อม และช่วยกันป้องกันไฟป่าโดยร่วมใจจัดทำแนวป้องกันไฟป่ารอบๆ ภูพาน
3. ประชาสัมพันธ์และป้องปรามมิให้ประชาชนผู้ใดกระทำการอันเป็นการทำลายพันธุ์พืช ต้นไม้ และสัตว์ป่าโดยเด็ดขาด เช่น ห้ามตัดไม้ทำลายป่า และเผาป่าทุกชนิด ทุกรูปแบบ ห้ามล่าหรือฆ่าสัตว์ทุกชนิดโดยเด็ดขาด การเก็บหาของป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด สมุนไพร และอื่น ๆ ให้หาเพื่อการยังชีพเท่านั้น ห้ามเก็บหาเพื่อการค้า ซื้อ ขาย หรือพาณิชย์ โดยเด็ดขาด
4. ห้ามรถทุกประเภทเข้ามาซื้อ - ขาย พืช ต้นไม้ หน่อไม้ และสัตว์ป่าทุกชนิด ภายใน 9 หมู่บ้าน
5. ส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนทุกคนรอบควมมีรายได้ตลอดปี เช่น จัดให้มีการทำไร่สวนผสม เลี้ยงสัตว์ ศิลปหัตถกรรม การสร้างงานให้ทุกคนรอบควมและทุกหมู่บ้าน

(โดยเริ่มที่ 9 หมู่บ้าน)

6. ส่งเสริมสนับสนุนให้ปลูกป่าถาวรเพื่อเฉลิมพระเกียรติฯ ภายในพื้นที่ของ หมู่บ้าน วัด โรงเรียนที่สาธารณะ และรอบ ๆ ภูพานในฤดูฝนทุก ๆ ปี

7. ส่งเสริม สนับสนุนให้สร้างเรือนเพาะชำประจำหมู่บ้าน วัด โรงเรียนทุก ๆ หมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์กล้าไม้ชนิดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนนำไปปลูกในพื้นที่ของตนและชุมชน

8. จัดฝึกอบรม สัมมนา คูงานและประชุมให้แก่ประชาชน เยาวชน นักเรียน ในทุกหมู่บ้าน

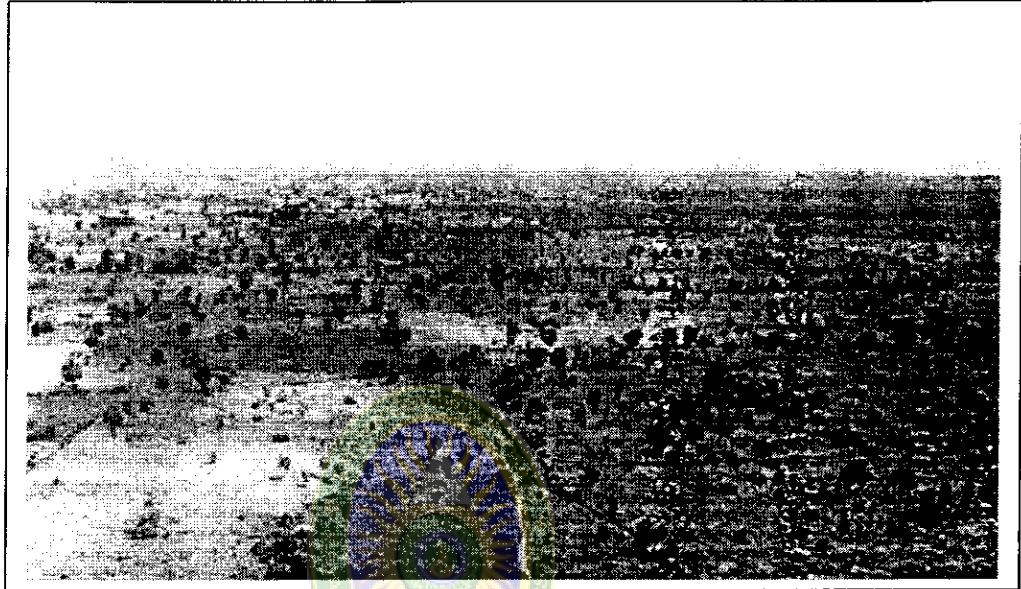
9. จัดเวรยามลาดตระเวนในพื้นที่ภูพาน เพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า ล่าสัตว์ทุก ๆ 15-20 วัน ต่อ 1 ครั้ง โดยชุดปฏิบัติการพิเศษ และคณะกรรมการเจ้าหน้าที่

10. เพื่อให้ภูพานซึ่งเป็นป่าเขตอนุรักษ์และเขตอุทยานแห่งชาติ ของกลุ่ม อนุรักษ์ฟื้นฟูภูพาน จะพัฒนาและดำเนินการให้เป็นป่าชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอ สมเด็จ และจังหวัดกาฬสินธุ์

Rajabhat Mahasarakham University

1.6 สภาพปัจจุบันของป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอาม

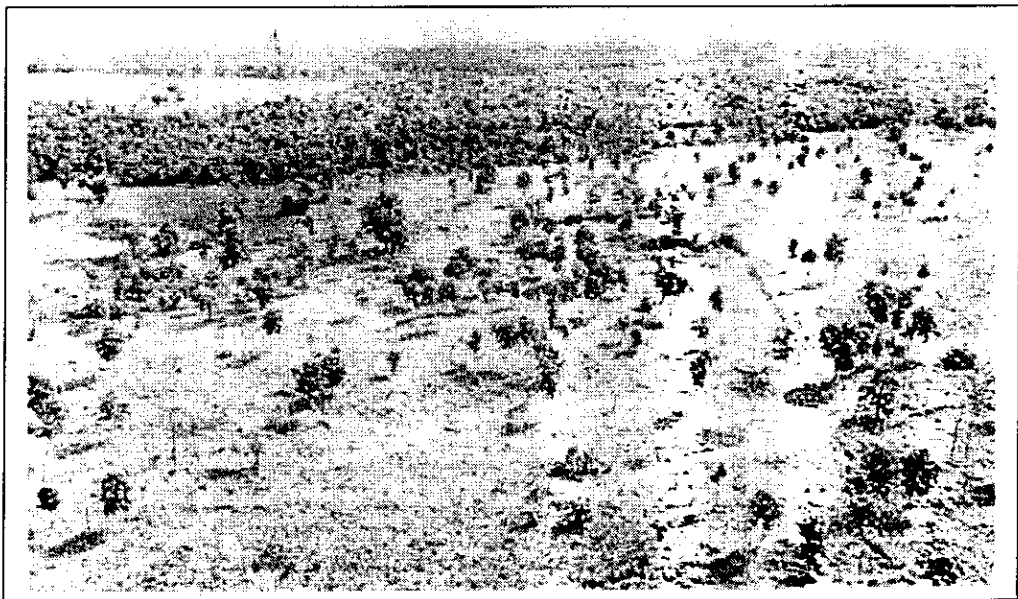
พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอามที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน เป็นป่าธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญที่มีความล่อแหลมต่อการบุกรุกและคุกคามต่อระบบนิเวศ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นผืนป่าที่อยู่ใกล้ชุมชน มีชุมชนอยู่ล้อมรอบเขตป่า ดังนั้น ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจึงมีสาเหตุมาจากการกระทำของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และบริเวณ รอบ ๆ ป่า เพื่อต้องการพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัย ตลอดจนการลักลอบตัดไม้เพื่อการค้า ซึ่งมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากราษฎรขาดจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องเร่งดำเนินการตามนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงรุก โดยเน้นการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ เพื่อเสริมสร้างสนับสนุนให้เกิดกลุ่มเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในด้านการปลูกและบำรุงป่า ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อพิทักษ์ป่ารักษาป่าให้คงอยู่สืบไปโดยเร่งด่วน (สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์, 2545 : 7)

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงพื้นที่บริเวณที่ถูกบุกรุกในเขตอุทยานแห่งชาติ

ภูพาน ท้องที่บ้านแก้งกะอาม ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัด
กาฬสินธุ์ ถ่ายไว้เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543

Rajabhat Mahasarakham University

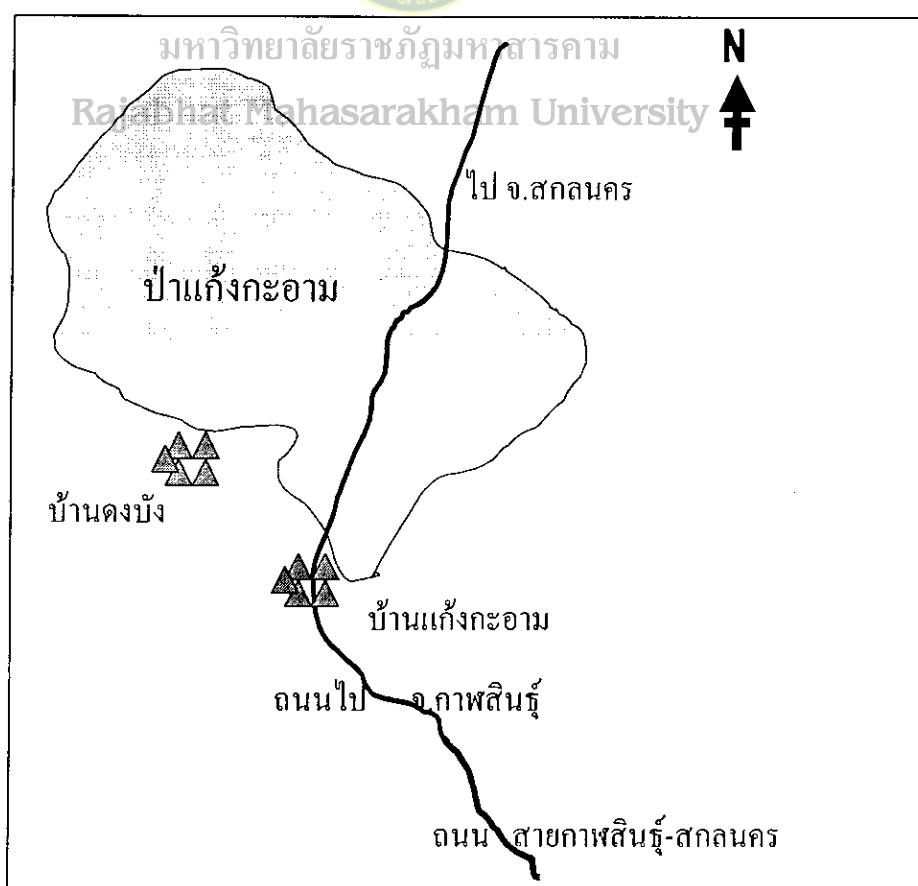

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงบริเวณที่กลุ่มราษฎรเข้าไปบุกรุกพื้นที่อุทยาน
แห่งชาติภูพานท้องที่บ้านดงบัง ตำบลมหาไชย บ้านแก้งกะอาม ตำบล
ผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ถ่ายไว้เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2543

2. สภาพทั่วไปของชุมชนที่อยู่ติดกับป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอาม

บ้านแก้งกะอาม ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหมู่บ้านที่มีแนวเขตติดต่อกับเขตป่าอนุรักษ์ป่าแก้งกะอาม และเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ และเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอาม ซึ่งมีพื้นที่จำนวน 7,077 ไร่ และได้มอบให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินแล้ว พื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ป่าแก้งกะอาม และอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน

บ้านดงบัง ตำบลมหาไชย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอาม และอยู่ติดแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ติดกับพื้นที่ป่าเศรษฐกิจป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอาม ซึ่งกรมป่าไม้ได้มอบให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินแล้ว

ภาพที่ 4 แสดงป่าแก้งกะอาม หมู่บ้านดงบัง และหมู่บ้านแก้งกะอาม

2.1 ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2430 ได้มีชาวบ้านจำนวน 7 ครอบครัว ประมาณ 41 คน ได้ย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านคำไหล เขตจังหวัดสกลนคร มาตั้งบ้านรวมกันอยู่ที่บ้านแก้งมดแดง โดยมีนายจันทะมาศ ศิลป์เมือง เป็นผู้นำ เมื่อมาอยู่ได้ประมาณ 1 ปี 6 เดือน จึงมีความเห็นตรงกันว่าที่ตั้งบ้านแห่งนี้อยู่ห่างไกลความเจริญ การคมนาคมไม่สะดวก จึงได้พากันย้ายถิ่นอีกเป็นครั้งที่ 2 โดยเลาะเลียบมาตามชายขอบเขา มาตั้งบ้านใหม่ชื่อว่า “บ้านจิวโป่ง”

เมื่อตั้งบ้านจิวโป่งมาได้ 1 ปี 4 เดือน มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 85 คน จำนวน 16 ครัวเรือน ช่วงนั้นได้มีโรคระบาด (ไข้ป่า, ไข้มาลาเรีย) ทำให้ชาวบ้านล้มตายกันมาก จึงตัดสินใจย้ายถิ่นฐานอีกเป็นครั้งที่ 3 เพื่อหนีจากโรคระบาด โดยได้ย้ายลงมาอยู่ปลายเขาภูพาน และตั้งหมู่บ้านว่า “บ้านแก้งกะอาม” ต่อมาได้ตั้งบ้านอย่างเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2434 มีผู้ใหญ่บ้านเรียงตามลำดับดังนี้

1. นายแก้วภิลลา คำไสย์	10. นายกระหัน	เรืองแสน
2. นายไต้ เขตบ้าน	11. นายใจ	การจักร
3. นายไต้ เขตบ้าน (สมัยที่ 2)	12. นายดี	คำไสย์
4. นายเฮ้า คิคคำ	13. นายกลอย	โพธิ์ทะเล
5. นายหลุย เตโซวี	14. นายรัตน์	คำไสย์
6. นายเสาร์ คำสุข	15. นายรัตน์	คำไสย์ (สมัยที่ 2)
7. นายเสาร์ คำสุข (สมัยที่ 2)	16. นายคำพร	คิดสร้าง
8. นายรุณ จันท์หอม	17. นายพิมพ์	คิดสร้าง
9. นายจอห์น เหลลาเกล้า	18. นายบัวอ่อน	คิคคำ (คนปัจจุบัน)

ต่อมามีประชากรของหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงได้มีการแยกหมู่บ้านออกมายู่ทางทิศตะวันตกของบ้านแก้งกะอาม ตั้งชื่อว่า “บ้านดงบัง” โดยทั้งสองหมู่บ้านนี้มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติและมีกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีร่วมกัน แต่เมื่อมีการกำหนดแนวเขตตำบล บ้านดงบังได้ติดอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลมหาไชย และบ้านแก้งกะอามติดอยู่ในเขต พื้นที่ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 จำนวนครัวเรือนและประชากร

ปัจจุบันในหมู่บ้านแก้งกะอาม ตำบลผาเสวย มีประชากร 320 ครอบครั ในจำนวน 270 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 376 คน เป็นเพศชาย 397 คน และ เพศหญิง 579 คน ส่วนใหญ่จะเป็นประชากรในวัย 18-50 ปี

ส่วนหมู่บ้านดงบัง มี 230 ครอบครั ในจำนวน 198 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 287 คน เป็นเพศชาย 156 คนและเพศหญิง 131 คน ส่วนใหญ่จะเป็นประชากรในวัย 18-50 ปี

2.3 การประกอบอาชีพ

ราษฎรของบ้านแก้งกะอาม และบ้านดงบัง ส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ เช่น ไร่อ้อย มันสำปะหลัง ไร่ฝ้าย ไร่ข้าวโพด มีการทำนาและรับจ้างอยู่เป็นส่วนใหญ่

2.4 การคมนาคม

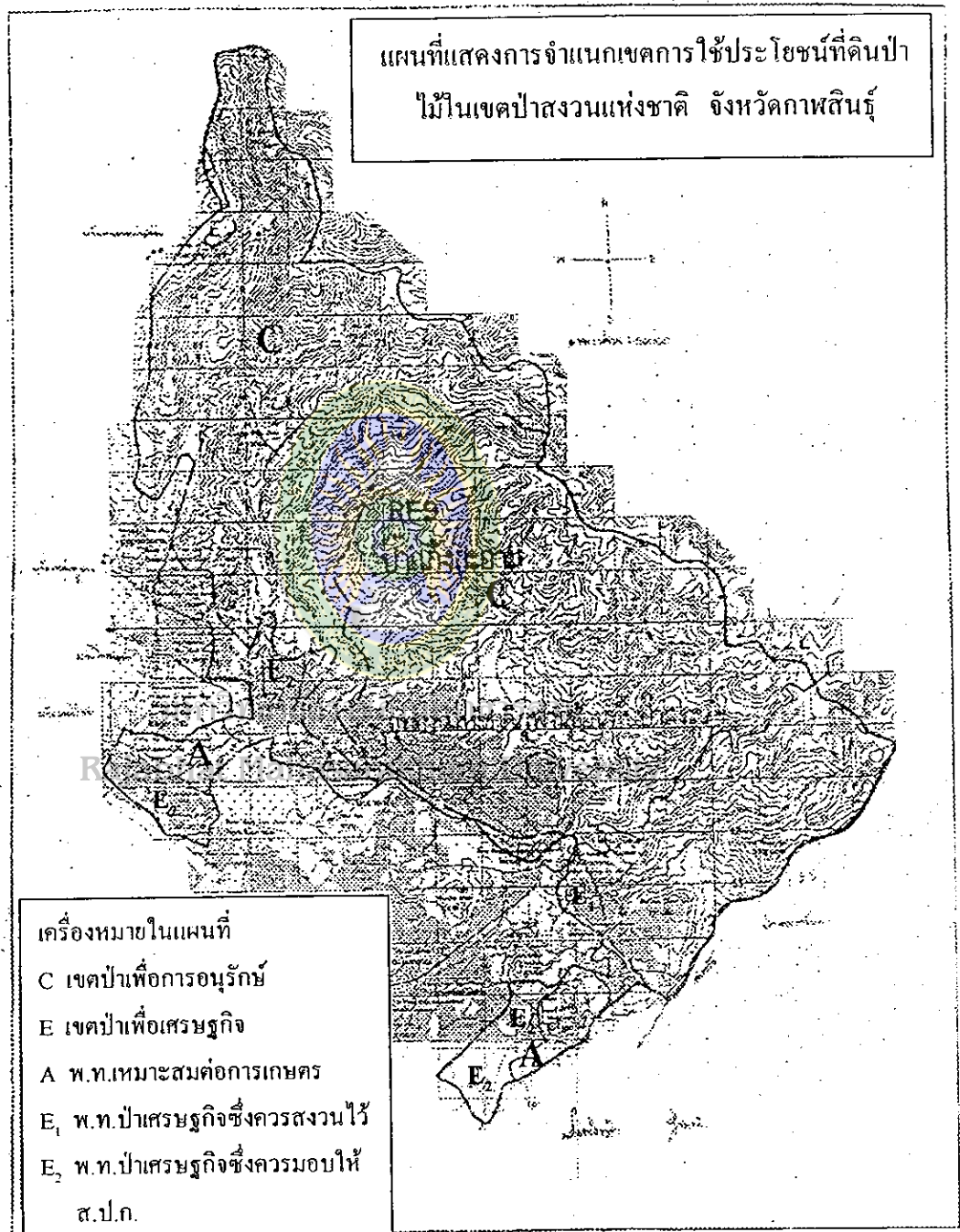
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
การเดินทางไปบ้านแก้งกะอาม และบ้านดงบัง จะใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 213 กาฬสินธุ์ – สกลนคร โดยมีรถประจำทางวิ่งตลอด

2.5 ระดับการศึกษา

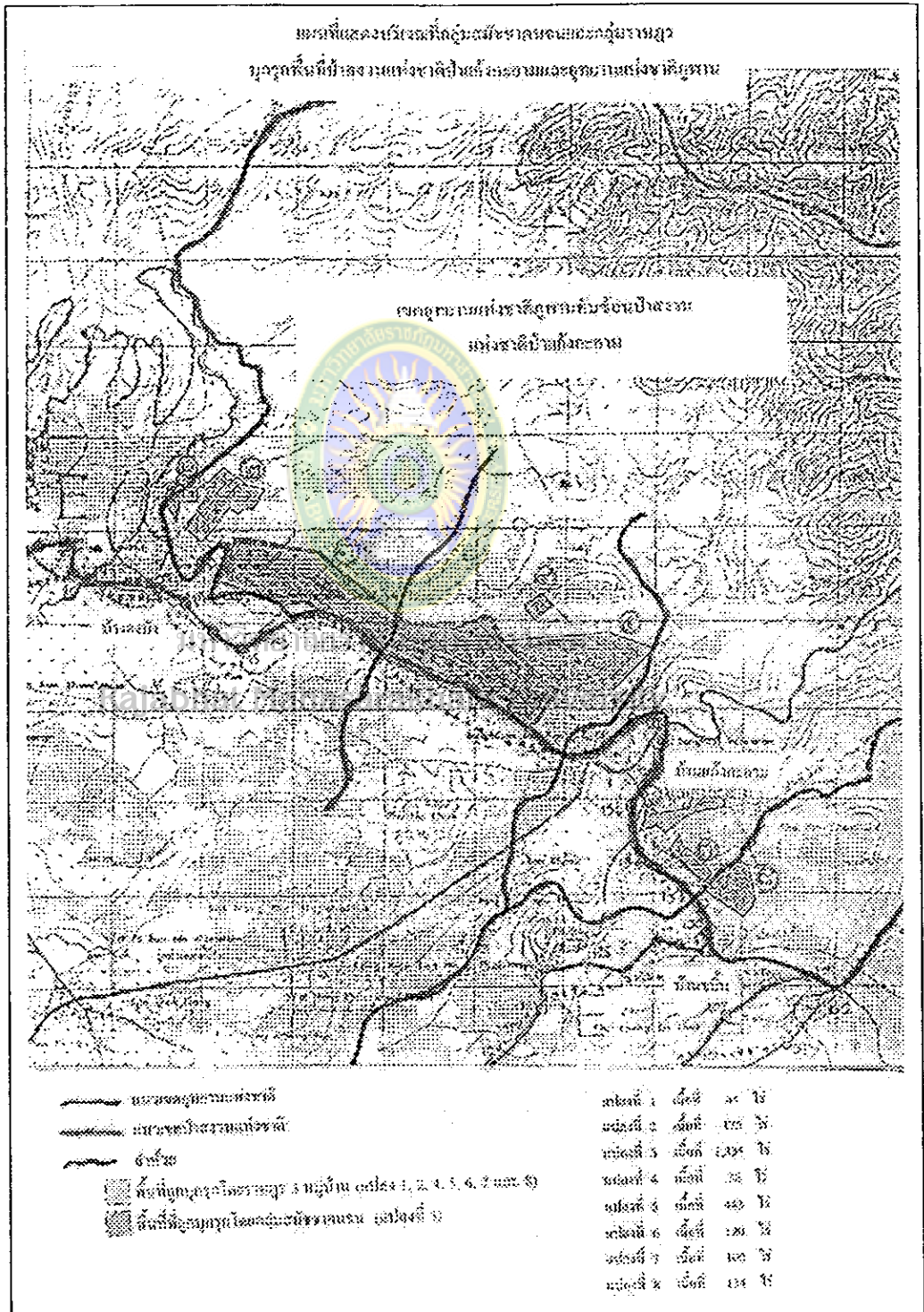
ชาวบ้านในบ้านแก้งกะอาม และบ้านดงบัง ส่วนมากจะจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประมาณร้อยละ 75 นอกจากนั้นมีการเรียนต่อระดับ ปวช. / ปวส. ส่วนปริญญาตรีมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้น

2.6 เศรษฐกิจ

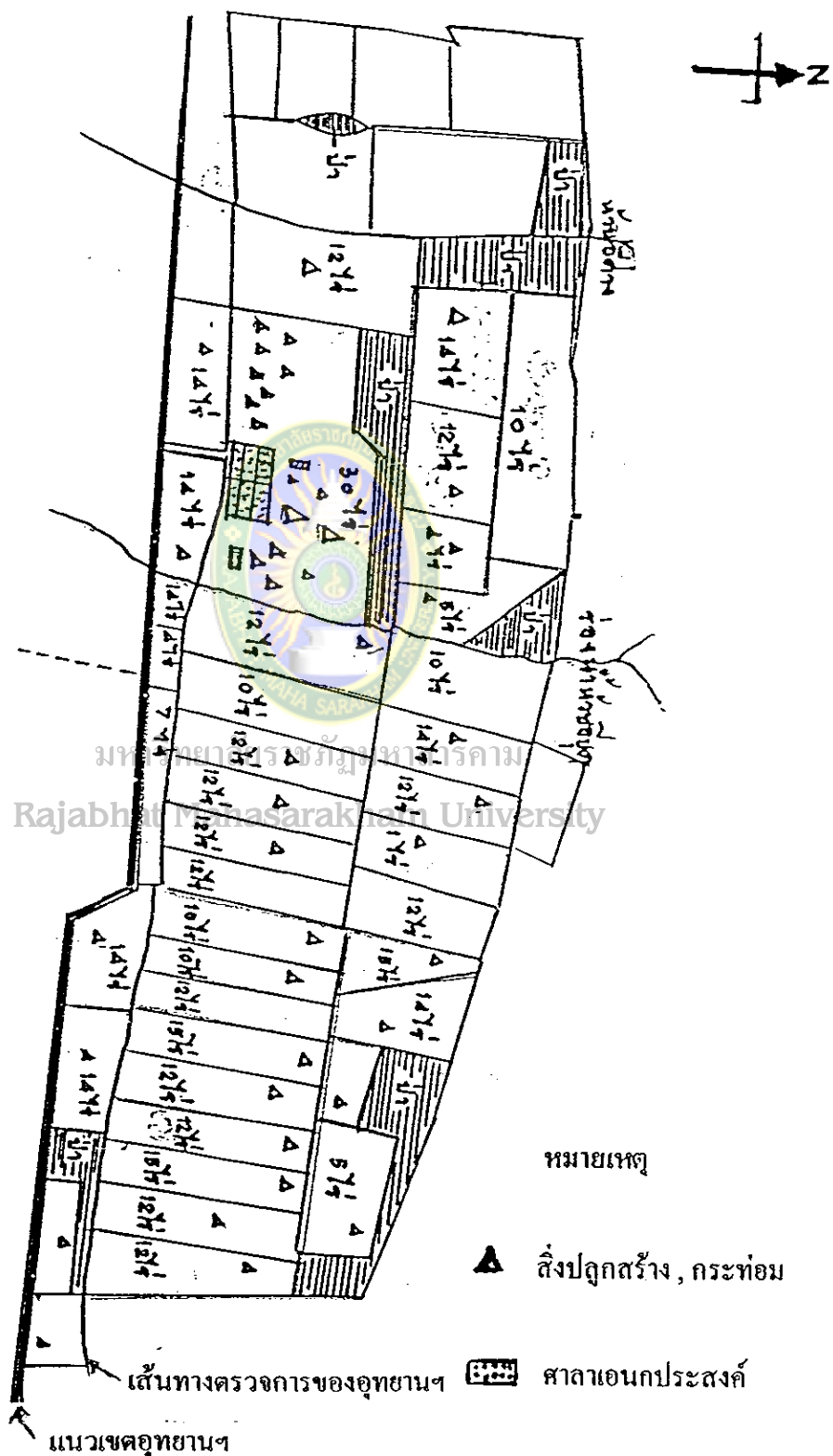
ชาวบ้านบ้านแก้งกะอามและบ้านดงบังส่วนใหญ่มีรายได้จากการขายผลผลิตจากการทำไร่ เช่น ไร่ปอ อ้อย มันสำปะหลัง และการใช้แรงงาน เฉลี่ยปีละประมาณ 10,000 – 20,000 บาท

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในเขตป่าสงวน
แห่งชาติ จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงบริเวณที่กลุ่มสมัชชาคนจนและกลุ่มราษฎรได้บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแก้งกะอามและอุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 7 แผนที่แสดงบริเวณที่กลุ่มสมาชิกคนจนเข้าบุกรุกครอบครองพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพานท้องที่บ้านแก้งกะอาม จังหวัดกาฬสินธุ์ เนื้อที่ประมาณ 1,400 ไร่ เมื่อกรกฎาคม 2543